

Fördelningseffekter av relativa prisförändringar

I debatten hävdas det ofta att vissa samhällsgrupper, t ex pensionärer, ej kompenseras tillräckligt för inträffade prisförändringar. Detta skulle då bero på att prisökningarna varit speciellt stora på dessa gruppers budgetar. Framför allt har man framhållit att prisökningarna varit stora för varugrupperna livsmedel och bostäder, och eftersom dessa poster väger tungt för låginkomsttagare, barnfamiljer och pensionärer, skulle dessa ha underkompenenserats då man använt konsumentprisindex (KPI) som kompensationsmått.

Syftet är här att försöka klara ut om sådana föreställningar är riktiga med hjälp av några beräkningar av prisindexar för olika typer av hushåll som har olika konsumtionsmönster.

Förutsättningar för fördelningseffekter

Om konsumtionssammansättningen är densamma för alla samhällsgrupper, och/eller om alla priser stiger i samma takt kan naturligtvis inga skillnader i olika gruppers prisindexar uppkomma. Skillnader i indexvärdet för olika hushållsgrupper kan bara uppkomma på grund av att olika gruppers budgetar är olika samtidigt som prisstegringarna varierar mellan olika slag av varor och tjänster.¹

Tillgänglig statistik

Uppgifter om prisförändringar på olika varor har hämtats från konsumentprisindexstatistiken. Huvudvarugrupperingen om sex varugrupper har använts och prisutvecklingen för dessa presenteras i figur 1.

I tabell 1 presenteras hushållsgrupperna och i tabell 2 de olika hushållsgruppernas budgetars procentuella fördelning på huvudvarugrupperna. Statistiken som här använts är Hushållsbudgetundersökningen (HBU) 1969. Ett problem är att sådan konsumtionsstatistik endast beräknas ungefär vart tionde år. Därför måste man räkna med fasta vikter i indextalen, vilket innebär att man inte tar hänsyn till de olika hushållsgruppernas möjligheter att substituera mellan varor med hög respektive låg prisökningstakt.

Indextalen har framräknats för perio-

den 1955—73. Genom att jag räknar med fasta vikter från 1969, blir osäkerheten större ju längre från 1969 man kommer.

Resultat och slutsatser

Indextal för olika hushållsgrupper presenteras i tabell 3. Indextalen gäller hushåll fördelade efter disponibel inkomst, pensionärer, jordbrukare samt gifta eller sammanboende med barn fördelade efter sammanräknad nettoinkomst.

Med sammanräknad nettoinkomst avses, enligt HBU 1969, summan av faktorinkomster och tillfällig förvärvsverksamhet med avdrag för underskott i förvärvskälla. Med disponibel inkomst avses sammanräknad nettoinkomst plus icke beskattningsbara inkomster minus under året betalade skatter. Inkomstbegreppen är relativt oklara, men det skulle föra för långt att gå in på dessa här.

Som vi ser i tabell 3 är skillnaderna i indexvärdet, för perioden 1955—73, mycket små.

Även för enskilda år är skillnaderna mycket små, den största skillnaden är 0,9 procentenhet. För hela undersökningsperioden är skillnaden som högst 4,9 procentenheter. Högst indexvärde har hushållsgruppen med disponibel inkomst mellan 10—14 000 kr, 234,6, och lägst indexvärde har gruppen "Giftna och sammanboende med barn" med sammanräknad nettoinkomst på 40 000 kr eller mer, 229,7. Räknat per år är emellertid skillnaderna små, drygt 0,2 procentenhet per år som högst.

Indexvärdena ligger som synes över värdena på KPI. Detta beror på att HBU

Tabell 1. Hushållsgrupper

1. Disponibel inkomst — under 9 tkr
2. — 10—14
3. — 15—19
4. — 20—24
5. — 25—29
6. — 30—34
7. — 35—39
8. — 40—49
9. — 50—59
10. — över 60
11. Jordbrukare
12. Pensionärer med enbart pension
13. Pensionärer med även annan inkomst
14. Giftna eller sammanboende med barn — upp till 19 tkr sammanräknad nettoinkomst
15. — 20—29
16. — 30—39
17. — 40 och mer
18. KPI med reviderade vägningsstal

¹ Detta påstående är inte riktigt hela sanningen. Skillnader i indexvärdet kan nämligen uppkomma om det förekommer prisdiskriminering, dvs om konsumenterna möter olika priser på samma varor. Sådana effekter skall emellertid ej behandlas här.

Tabell 2. Olika hushållsgruppers procentuella konsumtionsfördelning. Från HBU 1969, SMP 1971: 9

	1	2	3	4	5	6
Livsmedel	28.28	28.20	25.24	24.80	22.73	23.46
Spritdrycker och tobak	5.14	4.55	4.18	4.68	4.67	4.77
Kläder och skor	10.73	7.74	9.30	8.74	9.19	9.23
Bostäder, bränsle och lyse	21.19	20.87	17.60	16.69	16.92	16.76
Inventarier och husgeråd	7.41	6.72	8.47	8.25	8.02	7.72
Diverse	27.25	31.92	35.21	36.84	38.47	38.06
	7	8	9	10	11	12
Livsmedel	22.74	21.27	19.64	20.21	34.69	27.70
Spritdrycker och tobak	4.53	4.57	5.82	3.64	2.85	3.84
Kläder och skor	9.67	8.98	9.09	8.24	9.79	8.28
Bostäder, bränsle och lyse	15.86	15.74	16.64	16.61	10.82	22.87
Inventarier och husgeråd	7.17	7.27	6.61	6.97	8.13	7.43
Diverse	40.03	42.17	42.20	44.33	33.72	29.88
	13	14	15	16	17	
Livsmedel	24.47	30.32	26.49	25.76	21.52	
Spritdrycker och tobak	3.51	4.79	4.34	4.50	4.09	
Kläder och skor	6.56	9.13	9.32	9.49	9.55	
Bostäder, bränsle och lyse	16.29	16.51	16.97	16.86	17.18	
Inventarier och husgeråd	7.44	8.16	8.25	7.49	8.01	
Diverse	41.73	41.29	34.63	35.90	39.65	

1969 använder ett annat viktsystem som bl a är mera disaggregerat än systemet i KPI. Dessutom revideras vikterna i KPI med avseende på förändringar i den totala konsumtionen.

För att kontrollera effekten av mera disaggregerade varugrupper gjordes en körning med 28 i stället för 6 varugrupper. Detta medförde inte att skillnaden blev större. Den största skillnaden var nu i stället 4,4 procentenheter.

Anledningen till att skillnaderna i indextalen är så små är att prisutvecklingen är relativt enhetlig för de olika varugrupperna. Dessutom har prisutvecklingen va-

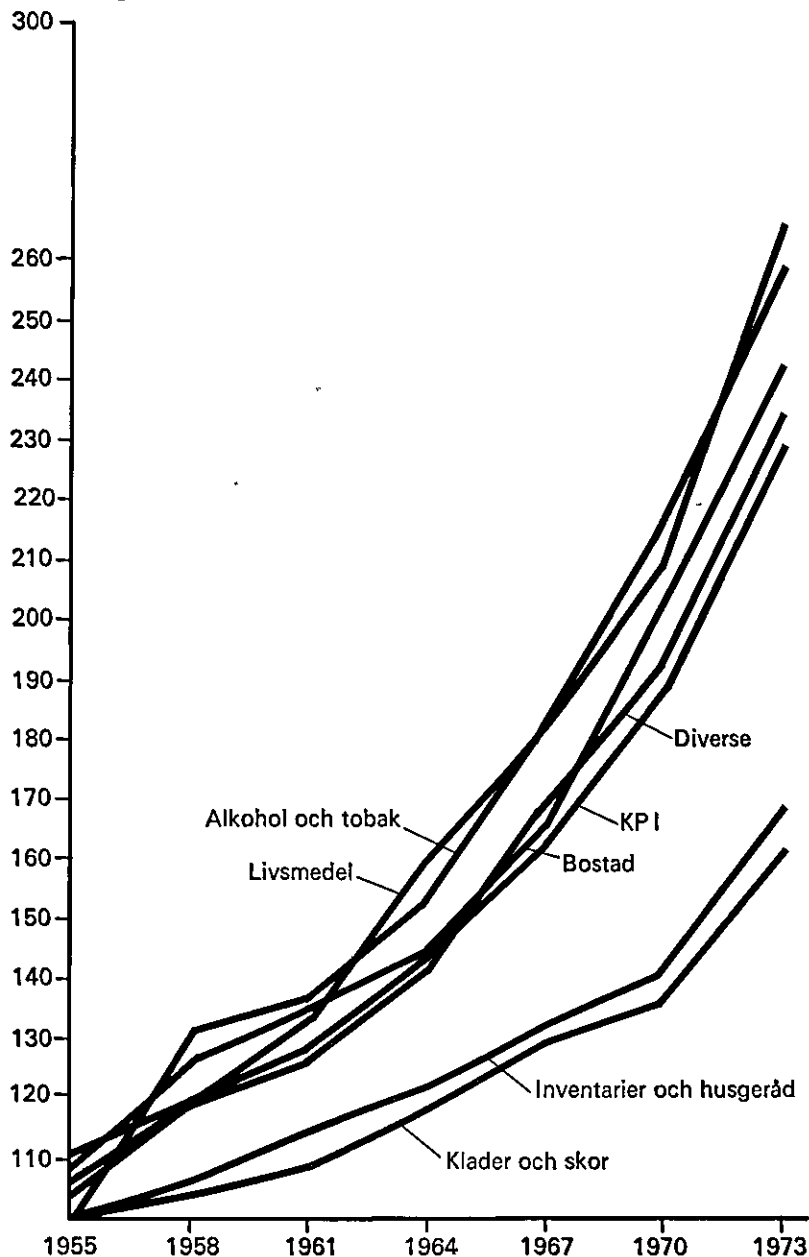
rit högst för varor som har både positiv och negativ inkomstelasticitet. De varugrupper som haft den gynnsammaste prisutvecklingen från konsumentens synpunkt, "Inventarier och husgeråd" samt "Kläder och skor", väger dessutom relativt lika tungt i de olika hushållsgruppernas budgetar.

En reservation måste göras när det gäller statistikens kvalitet, samt när det gäller eventuell prisdiskriminering. Dessutom användes konstanta vikter under hela undersökningsperioden. För att den senare omständigheten skall påverka resultatet från fördelningssynpunkt måste

Tabell 3. Indextal för olika hushållsgrupper. 1954 = 100. Långtidsindex har använts

	1	2	3	4	5	6
1960	124.7	125.2	124.2	124.3	124.2	124.3
1966	160.2	161.4	159.6	159.9	159.5	159.7
1971	203.9	206.2	203.2	203.7	203.1	203.4
1972	215.9	218.4	214.9	215.4	214.6	215.0
1973	231.8	234.6	230.7	231.2	230.5	230.9
	7	8	9	10	11	12
1960	124.1	124.1	124.3	124.2	124.0	125.0
1966	159.6	159.5	159.6	159.6	160.9	160.7
1971	203.3	203.3	203.5	203.5	205.1	205.1
1972	214.7	214.7	214.8	215.0	217.3	217.3
1973	230.6	230.7	231.0	231.0	232.3	233.4
	13	14	15	16	17	18 = KPI
1960	124.6	124.6	124.3	124.3	124.0	124.0
1966	160.7	160.8	159.0	160.0	159.1	159.3
1971	205.4	204.9	203.7	203.9	202.4	201.9
1972	217.2	216.9	215.5	215.6	213.8	213.4
1973	233.2	232.6	231.2	231.5	229.7	229.7

Figur 1. Prisutvecklingen på olika varugrupper i KPI-statistiken 1955—1973. Långtidsindex.

man anta att vissa hushållsgrupper substituerar bättre än andra, vilket jag inte håller för särskilt sannolikt. Därför är det troligt att resultaten är relativt stabila.

Slutsatsen skulle alltså något förvånande, bli att trots att olika hushåll har olika konsumtionsmönster, har relativprisförändringarna under perioden 1955—1973 inte haft några mera betydande

följder för inkomstfördelningen mellan de studerade grupperna.

Innebörden härav är givetvis också att allmänna konsumentprisindex kan användas utan större risk för att beräkna realinkomstutvecklingen för dessa olika grupper.